

Sámediggeráđi čilgehus sámi filmmaid birra

1. ÁLGGAHUS

Sámi filmmain lea leamaš stuora ovdáneapmi maŋemus jagiid rájes otnáša rádjái sámi filmmaiguin mat dávjá čalmmustahttojit ja sámi filbmadahkkat geat olahit olahusmihtuid jotkkolaš ortnetvuorus. Sámi filmmain lea leamašan hirmáhuhti álggu 2023:s ollu stuora buvttadusaiguin dađistaga ja báikkášumi vuoti filmmaiguin mat čájehuvvojit stuora filbmafestiválain. Sivvan ollu dán ovdáneapmái lea *Internašunála Sámi Filbma Instituhta* (ISFI) aktiivvalaš doaibma mii sis lea leamašan dán barggus. Lea ollu mii suorggis dáhpuhuvvá ollu aktiivvalaš ja dađistaga nanu aktevrraiguin fárus, ee. Netflix, ja rávdnjenbálvalus Sápmafilm.com mii aiddobáliid lea soahpan ovttasbarggu stuora globála aktevrrain.

Filbma definerejuvvo visuála dáiddavuohkin, muhto gollogássi čađahit filbmaprošeavttaid lea nu badjin ahte dávjjimusat leat kommersiealla beroštumit maid ferte dahkat mearridanproseassain. Sturrodatortnega geažil earenoamážit guhkesformáhtabuvttadusaide nugo neaktinfilmmat dahje TV-ráiddut, de sámi filbmasuorggis áiggi vuollái lea potenciála barggahit oalle ollu eanet dáidda- ja kulturdoaimmaheddjiid, ja earáid, sihke báikkálaččat ja regionálalaččat, ja dat nai boahtá váikkuhit dehálaš árvoháhkamii sámi guovlluin.

Dahkat filmma definerejeaddji aktevran kultursuorggis Sámis ja dahkat regiovnnaid eambbo definerejeaddjin filbmasuorggis, boahtá gáibidit sihke oktasaš ángiruššama ja bajiduvvon ambišuvdnadási. Internašunála sámi filbmainstituhta lea juo bures jođus dahkame filmma mearrideaddji árvoháhkanaaktevran Sámis, muhto dárbbasa eanet ekonomalaš doarjaga. Sámi ásausaide ferte fállat doarjjadoaimmaid, omd. filbmaoahpu, ja dat gáibida visotsámi oassálastima ee. Sámi Parlamentáralaš ráđi dásis ee. vai joksá eanet davviriikkalaš fuomášumi sámi filmmaide. Sámi filbmasuorgi ferte lagabui geahčadit movt lasihit filbmafálaldaga sámi mánáide ja nuoraide, ja váldit vuhtii sámi arkiivafilmmaid vurkenproblematihka. Filbmasuorgi oppalaččat sáhtta veahkkat go bidjá stuorát fuomášumi ruhtadit earenoamážit sámi guhkesformáhttabuvttadusaid. Čájehanbáikkat iešguđet báikkiin sáhttet šaddat eambbo doaibmilat ovdagihtii almmuhit sámi filmmaid, earenoamážit dubbejuvvon filmmaid mat gávdnojit sámegillii.

Dát boahtá gáibidit juolludeaddji eiseváldiin bajiduvvon ambišuvdnadási mas bidjet eanet ángiruššama sámi filmmaide olles sin gaskaoapmeapparáhta bokte, stivrendokumeanttaid rájes gitta ráđđehusa dieđihuvvon sámi kulturloktema rádjái, earenoamážit sámi guhkesformáhttabuvttadusaid ruhtadeami dáfus.

Gáibiduvvo oktasaš ángiruššan joksat sámi iešmearrideami filmmain ja dainna deavdit álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid prinsihpaid, ja vai joksá duohta sámi dáiddalaš friddjavuođa man ee. sámi dáiddarat leat ohcalan.¹

2. MIHTTOMEARRI

Sámediggeráđi háliida dainna čilgehusain čuvget Sámedikki dálá filbmapolitihka ja bidjat fuomášumi rámmaeavttuide ja sámi filmmaid dilálašvuhtii. Čilgehusa mihttun lea evttohit strategiijaid ja doaibmabijuid vai lasiha sámi filmmaid buvttadeami ja gávdnama. Oassemihttun lea nannet sámegielaid filbmaeavahemiin.

Sámediggeráđi háliida loktet filmma mediuman váikkuhan dihte sámi álbmoga historjámuitalaepmái. Sámi historjját leat dehálaš oassin vuoinnalaš kulturárbbis ja sisdoallovalljugis sámi muitalanárbevierru lea guovddáš elemeantan sámi filbmadáidaga deattuheamis. Dasa lassin go váikkuhit nanneme sámi identitehta ja iešdovddu, de sámi filbma nai sáhtta váikkuhit eanet báikkálaš, regionálalaš, nassionálaš ja internationála čalmmustahttimii.

¹ <https://www.saamicouncil.net/documentarchive/kultur-spmi-tenketank-2021-2022>

Leat muhtun suorggit mat gusket mediai dán čilgehusas, ja oanehaččat kommenterejuvvo gokko media deaivvada filmmain. Čujuhuvvo sámedikki mediadieđáhussii, mii lea ráhkaduuvome, ja mii ovddiduvvo dievasčoahkkima 2023:s.

3. DÁLÁ FILBMAPOLITIHKKA

3.1. BEAIVEÁLGU²

“Beaiveálgu” ovttasbargojulggaštusas čuožžu dát filmma ja kultuvrra birra:

« Mii dáhtut maid mánáide ja nuoraide buoridit olahannuttu mánáid-tv:i, nuoraidprográmmaide ja filmmaide. Ovttasbargoguoimmit dáhttot váikkuhit dálá ášahusaid nannemii.»

3.2. GÍELELUTNJEME – GIELLALÁPTIM – GIELLALOKTEN³

Sámedikki sámegielaid strategiijas čuožžu čuovvovaččat filmmaid ja ráidduid birra sámi mánáide ja nuoraide;

“Dárbu sámi filmmaide ja ráidduide jurddašuvvon mánáide ja nuoraide lea stuoris miehtá Sámi, ja sámi leat unnán sámi filmmat jearaheami ja servodatdárbbuid ektui. Hástallussan lea ahte buvttadandoarjja sámi ráidduide ja sámi filmmaide ii dávis buvttadanguoluide.»

Ja čuovvovaččat čuožžu mánáidfilmmaid dubbema birra;

«Filmmat mánáid ja nuoraid várás leat deatlaš giellagaskkusteadjit, ja filmmat main sáhtta válljet sámegiela ja filmmat main sáhtta válljet teavstta sámegiellii, leat danne deatlaš mánáid giellaovddideapmái. Sámedikki mielas dárbbášuvvo davviriikkalaš ovttasbargu Sámi parlamentáralaš ráđi ja davviriikkaid sámeministariid bokte vai sámegielat ožžot stuorát sámi tv-kanálain, filmmain ja interneahhtasiidduin mat leat jurddašuvvon mánáide ja nuoraide. Davviriikkalaš filmbabuvttademiide mat ožžot almmolaš doarjaga, ferte bidjat dakkár gáibádusa ahte filmmat maiddái dubbejuvvojit sámegielaide go almmuhuvvojit.»

3.3. VÁIBMOGIELLA⁴

Ráđđehusa evttohusas láhkaortnegii, doaibmabijuide ja ortnegiidda sámegielaid várás čuožžu ná;

«Sámi filmmat olahit ollugiid, sihke sápmelaččaid ja earáid. Sámi filmmat sáhttet danin dehálaš gáldun dieđuide sámi kultuvrra birra ja buktet čalmmustahttima. Vai sámi media galgá geavahuvvot ángirit, de ferte gávdnot stuorát sámi mediasisdoalu fáldat sámi álbmogii. Lea dehálaš ahte fáldat mánáide ja nuoraide vuoruhuvvo, ja berre deattu bidjat nannet sámi mánáid giela, identitehta, gullevašvuoda ja iešgova sihke iešbuvttaduvvon prográmmaiguin ja internationála filmmaid ja tv-ráidduid dubbemiin sámegielaide.»

3.4. NATIONÁLA FILBMAPOLITIHKKA⁵

St.dieđ. 30 (2014-2015)» Boahhteáiggi filbmapolitihkka» dárkkuhuvvo ISFI birra;

«Seammás lea sávahahtti nanu ja lagas ovttasbargguin eará riikkaiguin gos gávdnojit sámi álbmogat, ja vástideaddji ovddasvástádusain áimmahuššan dihte álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ja kultuvrra. ISF álgga rámiduvvo barggu ovddas man ISFI ieš lea dahkan oázžut mielde eará davviriikkalaš ášahusaid doibmii ja ruhtadeapmái. ISFI lea juo bures ásaiduvvon gelbbolašvuodaguovddáš Norgga, Ruota, Suoma ja Ruošša sámi filmbabargiide, ja ISFI bargu lea posiitiivlaš go dat nanne sin posišuvnna dain riikkain, ja ISFI hárrái ferte gávdnat guoddevaš ekonomalaš modealla.»

² <https://nsr.no/wp-content/uploads/2021/10/beaivea%CC%81gu-web-utkast.pdf> (2021-2025)

³ <https://sametinget.no/f/p1/ib8fe5d41-447c-437c-b017-fc5c052d69fb/sametinget-giellalokten-nor.pdf> (2018)

⁴ <https://www.regjeringen.no/contentassets/ad82d773c3094582a2660908b48886d3/no/pdfs/nou201620160018000dddpdfs.pdf> (2016)

⁵ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-30-20142015/id2413867/> (2014-2015)

Muđui háliida dálá ráđđehus bidjat eanet fuomášumi regiovdnii leat filmma fápmoguovddáži⁶, ja lea maid deattuhan ahte sii háliidit eanet ángiruššama bidjat filmmaide. Dát deattuhuvvo earenoamážit go lea sáhka diedihuvvon kulturloktemis.

4. SÁMI FILMMA DEFINIŠUVDNA

Norgga filmmat leat guhká geavahan dán definišuvdna; “Norgga filmmaide gullá buvttadit iešguđet mállet filmmaid, ovdamearkka dihte neaktinfilmmaid, oanehisfilmmaid, dokumentára- ja reklámafilmmaid, Norggas dahje norgga buvttadeddjiiguin ja filbmaolbmuiiguin.» Norgga filmmaid hálldašeapmi maidái geavaha norgga kulturteasta⁷ vai sáhtta ráddjet makkár buvttadusat sáhttet oažžut almmolaš doarjaga váikkuhangaskaoapmeapparáhta bokte.

Norgga definišuvdna siskkilda maidái mielastan sámi filmmaid (filmmat mat leat buvttaduvvon Norggas), muhto jus dan galgá sirdit sámi oktavuhtii, namalassii ahte buot filmmat mat filbmejuvvojit Sámis definerejuvvojit sámi filbman, de šaddá vaddáseappot, ee. daningo historjjálaččat filmmat leat leamaš mielde ovddidit stereotiippalaš ipmárdusaid sápmelaččain.⁸ Ieš-ovddastus lea beroškeahhtá dehálaš sámi filmmaid definišuvnnas.

ISFI geavaha dákkár definišuvdna buvttadusaide mat leat doarjjavuoigaduvvon sis oažžut doarjaga: “Prošeavttas galget guovddáš rollat leat olbmui geat definerejit iežaset sápmelažžan dahje sámegielagin. Definišuvdna guovddáš rollat mearkkaša buvttadeaddji dahje co-buvttadeaddji, ja rešissevra dahje mánuščálii.” Sámediggeráđđi doarju dán definišuvdna.

Sámediggeráđđi mielas dát definišuvdna lea lunddolaš ja váikkuha sihkkarastime árvoháhkama Sámis.

5. ARVOGOALLUS

Sámi filmmaid árvogollosa definieret, lea vuohki dahkat álkis analysa ruhtanjoaruin norgga filmmaid árvogollosis. Guorahallan ruhtanjoaruin norgga filmain lea dahkkon Menon raporttas barggu man ee. lea dingon KUD.⁹ Vaikko vel norgga árvogoallus lea oalle viiddis sámi filmmaid ektui, de lea vuogas vuolggasadjin ipmirdit sámi filmmaid árvogollosa.

Guorahallan árvogollosa ruhtanjoaruin go guoská norgga filmmaide ja ráidduide¹⁰ čájeha čuoovvovaš diagrámma mii govvida ruhtanjoaru:

⁶ Digaštallan TIFF 2023 rahpankonferánsas

⁷ 1. Mánu dahje čálalaš teaksta lea originálačálus dárogillii dahje sámegillii.

2. Váldofáddá láktasa norgga historjái, kultuvrii dahje servodatdílálašvuođaide.

3. Dáhpáhus dáhpáhuva Norggas, eará EEO-riikkas dahje Sveiccas.

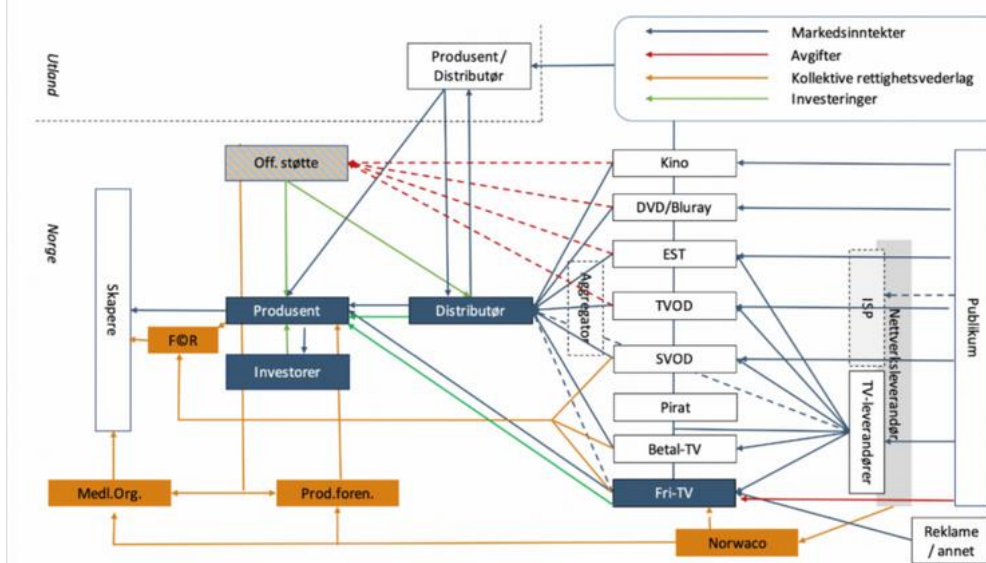
4. Dahkosii leat ollu návccaid bidjan vuoignadahkkit dahje doaibmi dáiddarat geat orrot Norggas, eará EEO-riikkas dahje Sveiccas.

⁸ Jorma Lehtola; “Lailasta Lailaan” (2000)

⁹ Menon-publikašuvdna nr. 5/2018: GUORAHALLAN NOROGGA FILMMAID JA RÁIDDUID ÁRVOGOLLOSA RUHTANJOARUIN

¹⁰ Menon-publikašuvdna nr. 5/2018

Figur 6-1 Verdisystem for norsk film hvor pilene representerer pengestrømmer

Diagrámma govvida filmma árvovuogádaga, ja dán vuodul sáhtttá identifiseret aktevrraid geat leat doaimmas sámi árvogollosa ektui. Go álkidahtta dán diagrámma, ja stuorida ráhkadanlaððasa mii lea dehálaš oassin sámi filmmain, de oažžu ođđa diagrámma.

Filmma árvogoallus vuolgá buvttadanlaððasis ja olggos olbmuid – nappo ekonomalaš ruhtasirdimat proseassa iešguðet laððasiid gaskkas dan rájes go filbma lea gárvvisin buvttaduvvon ja dassáii olbmot gehččet dan. dahkkilaðas mii dán modeallas lea ovdal buvttadanlaððasa addá ollislaš gova ruhtanjoaruin. Dahkkilaððasis gávdnat earret eará girječálliid, rešissevrraid j.e. geat váikkuhit ráhkadeame vuodđovuogatuodalaš suddjejuvvon buktaga, ja dasto nai ekonomalaš vuogatuodaid mat leat vuodđun ruhtasirdimiidda viidáset vulos guvlui árvogollosis.¹¹

Sámi filmmaid árvogollosis lea mihá loaččabut struktuvra go norgga árvogollosis, seammás go das lea minimála oassi norgga árvogollosis. Liikká sáhtttá geavahit dán árvogollosa mii siskkilda dahkkiid bidjan dihte vuolggasaji sámi árvogollosii.

Dahkkit: girječálliit, rešissevrat, neavttárat/doallit, komponisttat, filbmagovvejeaddjit j.e.

Buvttadeapmi: sámi buvttadanfitnodagat; NRK Sápmi; GLR

Distribušuvdna: Sápmi distribution (dál heaittihuvvon); ISFI; buvttadanfitnodat; NRK

Čájeheapmi: NRK (Friddja-TV); SVT; YLE (Friddja-TV); Sápmifilm.com (SVOD); kino, dasa gullet maid festiválat

Lágideapmi: ii áigeguovdil (fierpmádatlágideaddjit)

Geahččit: sámi geahččit Sámis, álgoálbmogat, internasionálalaččat

Lea maid okta laðas mii hálddaša dietnasiid dahkkivuogatuodaid vuodul, ja dat leat kollektiivvalaš hálddašanorganisašuvnnat. Sii leat merkejuvvon fiskadin vuosttaš diagrámmas, dán oktavuodas F@R – mii lea Filbmalihtu vuogatuodáhálddašeami organisašuvdna. Dát sáhtttá nai leat bargun ee. Sámi Filbmabargiid Searvá (SFS) sámi oktavuodas.

Norgga filmmat buktet stuora ruhtanjoaru ja sámi filmmat dušše ožžot unna oasáža das.

Dán duođašta Olsberg raporta mii dadjá ahte sámi filmmain okta stuorámus hástalusain lea oinnolašvuhta

¹¹ Menon-publikašuvdna nr. 5/2018

davviriikkalaš, ja dasto internasionála dásis.¹² Eanet oinnolašvuohta sámi filmmain maiddá vejolaččat aktivisere iešguđet árvogollosa lađđasiid eanet, ja dakko bokte váikkuha eanet ekonomalaš guoddevašvuhtii.

Menon-raporta čujuha 4 megatrendii maid jáhkket váikkuhit filmmasuorgái ja norgga filmmaid ja ráidduid čájeheapmái ja ruhtadeapmái

1. Buot rávdnjejuvvo ja geahččit leat álohii online.
Dát váikkuha movt geahččit válljejit geahččat filmmaid ja ráidduid.
2. Garraset gilvu globála aktevrrain.
Dát váikkuha olbmuid fáldadikkii ja vejolašvuođaide geahččat norgga buvttademiid.
3. Kinot ožžot garraset gilvu ruovttuvideomárkanis.
Dát fas váikkuha ođđa buvttademiid dietnasiidda.
4. Ođđahutkkus/ovdanvázzin innovašuvdna alla leahtus. Dát bidjá otná árvogollosa, nugo mii dan dovdat, deattu vuollái, ja sáhtta rievdat árvogollosa boahpteáiggis ja nu dasto kártejuvvon ruhtanjoaruid.¹³

6. SÁMI FILMABIRAS

Sámi filbma lea oalle mánggabealat, vuosttažettiin leat dokumentárat mat buvttaduvvojit Friddja-TV:i (vej. kinodistribušuvdnii), dáiddafilmmat, animašuvdnafilmmat, oanehis fikšuvdnafilmmat, guhkes fikšuvdnafilmmat ja áiggi vuollái fikšuvdnaráiddu. Joksanoavkkut rievddadit, muhto mánát- ja nuorat lea joksanoavku man lea dáhttu ánggirusat eambbo

Internasionála Sámi Filbma Instituhtta (ISFI) dieđiha sii 2020:s leat veahkehan ruhtadit 77 ođđa sámi filbma gaskal 2009-2020, ja sii leat bargame ovddidit 50 ođđa sámi filbma.

6.1. INTERNAŠUNÁLA SÁMI FILBMA INSTITUHTTA

Internasionála Sámi filbma instituhtta (ISFI) lea 2007 álggaheami rájes, hirmmadit nagodan ovddidit sámi filmmaid, ja lea leamaš álggaheaddjin ollu daid doaibmabijuide mat odne leat guovddážiis sámi filmabirrasis, mas váldodeaddu lea buvttadit fikšuvdnafilmmat. ISFI álggahuvvui Guovdageainnus (Kautokeino) 2007:s namain Internasionála sámi filbmaguovddáš AS. Maŋjel ođđasisorganiserema 2014:s, gos sii ožžo nasionála stáhtusa, de namma rievdaduvvui guovddážiis instituhttii. ISFI lea biddjon sisa stáhtabušehttii ja das lea danin leamašan jámma ruhtaovdáneapmi álggaheami rájes. Sámediggi oamasta 49% ISFI ossosiin ja nammada stivrajođiheaddji ISFI stivrii. Guovdageaidnu suohkan oamasta 51% ossosiin. ISFI vuostáiváldá maid njuolggodoarjaga Sámedikki bušeahtas, kpt. 8.5.5 1.950.000 NOK jahkái 2023.¹⁴

ISFI lea aitto huksen Duottar studio (2021) ja man Sámediggi doarjjui «Sámi mátkeealáhusaid, hutkásealáhusaid ja sámi biepmuid» doarjjaortnega bokte oktiibuot 815.000 NOK guovtti muttus. Duottar studios lea filbmajietnabádden, miksenstudio ja redigerenlanjat maid sáhtta láigohit profeššunealla filmmasuorgái. Duottar Studio fállá dubbenbálvalusaid sámedigilli dahje eará gielaide. Digital Talent Hub gávdno maid Duottar studios ja fállá innovatiiva teknologijja nuorra taleanttaide vai sáhttet ovdánahttit iežaset digitála historjámuitalančehppodaga. VFX, spillaovdáneapmi, maŋgebuvttadanbálvalusat sáhttet lágduvvot sihke profeššunealla filbmaindustriijii ja nuorra taleanttaide geat háliidit diđošt ođđa mediamuitalusa.¹⁵

ISFI fállá Sappmifilm.com mii lea earenoamáš rávdnjenbálvalus gosa leat čohkken sámi- ja eará álgoálbmotfilmmaid, maid sáhtta geahččat Norggas, Ruotas, Suomas, Ruonáeatnamis ja Kanádas. Dát doaibma dego SVOD (Subscription video on demand) ja das lea stuora ekonomalaš potenciála. Otná dilis dát lea earenoamáš álgoálbmotvuogádat globála oktavuodas go ollu dietnasis filmmain mat čájuhuvvojit Sápmi filmmas mannet ruovttoluotta vuoigatvuođalaččaide, gos dienas rehkenastojuvvo dan mielde galle gearde čájuhuvvo.

¹² Olsberg SPI – Sámi screen production – first draft report 2022.

¹³ Menon-publikašuvdna nr. 5/2018

¹⁴ <https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2021073187&dokid=1160045&versjon=1&variant=A&>

¹⁵ <https://isfi.no/duottar-studio/>

Arctic Indigenous Film Fund lea internasionála ovttasbargu doarrás sirkumpolára Ártisa osolaččaid gaskkas. Stivrras leat mielde Alaska, Ruonáeatnama, Kanada, Sámi ja Ruošša miellahtut. Vuodđudus galgá ovddidit allakvalitehta árkatalaš álgoálbmot filmaprošeavttaid ja oktasaš buvttademiid nannen dihte álgoálbmogiid kultuvrraid, gielaide ja servodagaid. Arctic Indigenous Film Fund lea ásaheavvon Internasionála Sámi Filbma Instituhtii Norggas, ja doaibma iešheanalisašuvdnan man AIFF stivre..¹⁶

6.2. SKÁBMA FILBMAGUOVDDÁŠ

Álgoálbmotfilbmaguovddáš Skábma lea regionála resursaguovddáš filbma- ja audiovisuála industriijii mii doaibmá suoma Sámedikki siskkobealde, ja gávdno Anáris. Guovddáša doaimma odne ruhtada Máhttomisteriija ja Nasionála kinoráđđi. Álgoálbmogiid filbmaguovddáš doarju filmmaid ja mediabuktagiid plánemiid, ovddidemiid ja buvttademiid ovttasbarggu bokte, ja go identifisere ruhtadangálduid ja osolaččaid, ja go organisere oahppo- ja filbmasuorgelágidemiid sámi regiovnnas. Guovddáš gaskkusta sámi filmmaid gaskal iešguđet lágidemiid ja juohká dieđuid sámi filmmaid, sámi regiovna ja sámi filbmadahkkiid birra. Dasa lassin lágida Skábma filbmafestivála Skábmagovaid álgoálbmogiidda. Álgoálbmotfilbmaguovddáša ulbmil lea; 1. Doarjut sámi filbma- ja TV-buvttademiid 2. Organiseret filbmaoahpaheami ja oahpu 3. organiseret čájehan- ja gaskkustandoaimmaid

6.3. SÁMI FILMABARGIID SEARVI (SFS)

Sámi filmabargiid Searvi (SFS) / Samisk Filmforbund lea sámi filmabargiid berošteaddjiorganisašuvdna, man ulbmil lea “suddjet ja ovddidit sámi filmmaid ja váldit vára filbmafágaolbmuid beroštumiin »¹⁷. Dát lea suorgeorganisašuvdna Sámi Dáiddárráđis (SDR) / Samisk Kunstnerråd, man váldomihttu lea doarjut Sámi dáiddáriid barggaid doarjjaortnegiiguin ja politihkalaččat ovddidit sin dárbbuid”¹⁸.

6.4. EARÁ AKTEVRRAT

NRK Sápmi lea buvttadan ollu TV-dokumentáraid. NRK Sápmi lea maid guhká buvttadan mediasisdoalu mánáide ja nuoraide, ee. dubben/versuneren lea NRK Sámis leamaš dehálaš doaibma.

Guovdageainnu Lagas Radio (GLR) lea bargan animašuvdnafilmaid/-ráidduid dubbemiin bargomávssuid ovddas eará aktevrraide. Lean maiddái nanu filbmabiras Deartnás/ /Tärnaby ruođa bealde, gos ee. leat álggahan filbmafestivála Dellie Maa.

Earret dáid aktevrraid leat ollu buvttadanfitnodagat, sámi fitnodagat mat lágideit bálvalusaid ee. sámi filmbabuvttademiide, ovttaskasolbmot – geat dájvá leat organiserejuvvon ovttalbmofitnodagaiguin mat buvttadit dahje ráhkadit sámi filmmaid.

7. VÁIKKUHAN GASKAOAPMEAPPARÁHTTA

Dá lea oanehis listu mii čájeha váikkuhan gaskaoapmeapparáhta mii lea olámuttos sámi filmmaide. Earret almmolaš ásaheavvon mat namuhuvvojit dás, de lea goit almmolaš váikkuhan gaskaoapmeapparáhta olámuttos sámi buvttadeddjiide. Váikkuhan gaskaoapmeapparáhtas mii lea olámuttolaš Norgga davvi riikaoassái lea ovdal leamašan sámi ovddasvástádus, muhto lea odne olámuttos filmmaide main lea čatnaseapmi davvi riikaoassái.

7.1. INTERNAŠUNÁLA SÁMI FILBMA INSTITUHTTA (ISFI)

ISFI gávpejorru 2021:s lei birrasiid 14,4 miljojnna ruvnno, ja 2022:s lei gávpejorru birrasiid 28 miljojnna NOK. mas lea mielde ruhtajuolludeapmi stáhtabušeahta badjel mii lea 16,8 miljojnna NOK, , Sámedikki njuolggodoarjja ja prošeaktadoarjja oppalohkái.

ISFI addá doarjaga; ovddideapmái, mánusčállimii, buvttadandoarjagii, juohkimii, mátkkiide ja gelbbolašvuodáloktimii.

7.2. SÁMEDIGGI

¹⁶ <https://isfi.no/aiff/>

¹⁷ <https://samidaiddar.no/sami-filmbabargiid-searvi/no/formal/>

¹⁸ <https://samidaiddar.no/no/tjenester/>

Sámediggi doarju ISFI ovdánahttit ja ovddidit sámi filmmaid sámedikki 2023 bušeahta badjel.

Sámedikkis leat ollu doarjjaortnegat mat addojit, ja sáhttet addot sámi filmmaide. Kultuvrras gávdnojit dát; Kulturdoaimmat lea ohcanvuđot ortnet gos Sámediggi jugii 1 636 450 ruvnno 2022:s ja 1 210 000 ruvnno 2021:s filmmaide. Prošeavttaide gullet guhkesáiggebuvttadeamit, oanehisfilmbabuvttadeamit, dokumentárat ja filmmaid dubbemat mánáide sámegielaide.

Ásahusovdáneapmi lea doarjjaortnet gos dušše ásahusat mat ožžot njuolggodoarjaga Sámedikkis kapihtal 8 badjel , sáhttet oažžut doarjaga. Sámediggi jugii 2021:s ja 2022:s oktiibuot 700 000 ruvnno ISFI:i. Prošeavttaide gullet filmbabuvttadeamit, dubbemat, sámi filmmaid internationaliseren ja ISFI ovddidit ásahussan.

Regionála ovdáneapmi lea ohcanvuđot doarjjaortnet. Dat gáibida ahte ohcci maddái vuostáiváldá doarjaga ovtta Sámedikki ovttasbargoguimmiin.

Giela vuolde lea dát doaibma;

Giellaovddidandoaimmat lea ohcanvuđot doarjjaortnet mii ovdal lea juolludan ruđaid dubbemii.

7.3. SÁMI DÁIDDÁRRÁÐDI – SAMISK KUNSTNERRÅD (SDR)

Sámi dáiddárráđdi hálldaša eanet doarjjaortnegiid mat leat jurddašuvvon sámi dáiddáriidda ja dáiddárjoavkkuide mat kanaliserejuvvojit Sámediggi dáiddáršiehtadusa bokte mii lea badjel 10. miljovvna Norgga Ruvnno stuoru 2023:s.¹⁹ Sámi dáiddárstipeanda juohká jahkásaččat iešguđetlágan dáiddárstipeandaid ja stipeandaid smávit/oanehit áigumušaide. Dáiddafoandda bokte juhkkjuvvojit ruđat ovttasbargoprošeavttaide mas leat fárus unnimusat guokte Sámi Dáiddárráđi dáiddárorganisašuvvna. Sáhtta ohcat gitta 200 000; ruvnno lassin AD HOC-ruđaide mat galget adnot oanehisáigge prošeavttaide madda dáiddáriin ii leat vejolašvuohta ohcat eará ruđaid. AD HOC-ruđat galget veahkehit dáiddáriid geat oanehis áiggis ožžot fáladaga searvat festiválaide, konsearttaide, čájáhusaide, kurssaide jnv. Sáhtta ohcat eanemusat kr. 25 000.²⁰

7.4. SÁMERÁÐDI – SAMERÅDET

Sámeráđdi juohká jahkásaš kulturdoarjagiid main ulbmil lea doarjut, ealáskahttit ja ovddidit árbevirolaš ja ođđaáigásaš sámi kultureallima riikkarájiid badjel. Doarjja galgá nannet sámi kultureallima ja ovttasbarggu, ja addit vejolašvuođa sámi joavkkuide, organisašuvvnaide ja ovttaskasolbmuide ohcat kulturdoarjagiid. Sámeráđi 2022 kulturdoarjja iešguđet ulbmiliidda olles Sámis dagai oktiibuot 1.750.000 ruvnno. Doarjagiid juohkimis deattuhuvvojit Sápmai viidosaš prošeavttat. Kulturdoarjaga ruhtadeaba Davviriikkalaš ministtarráđdi ja Sámediggi norgga bealde.²¹

Sámeráđdi lei guovddázis Disney ovttasbarggus, ja sii válde ovddasvástádusa gaskkustit ohcciid jahkásaš Disney internship gos nuorra sámi filbmadahkkit besset bargat hárbhallin Disney konseartnas, oassin ovttasbargošiehtadusas mii lea Disneyain. Sámediggi maid addá ekonomalaš veahki dán álgagii.²²

7.5. REGIONÁLA AKTEVERRAT

Davvinorgga filbmaguovddáš láhčá dili filmbabuvttademiide Davvi-Norggas, oanehis- ja dokumentárafilmmaid ovddideapmái ja buvttadeapmái, ja filbmabirrassa gelbbolašvuođaloktemii ja guovddáš lea ásahuvvon Romsii. NNFS lei guhká ovddasvástádus sámi filmmaide, mas galggai ruhtadit unnimus ovtta sámi filmma jahkásaččat. Maŋnel go ISFI álggahuvvui, de nogai dát ovddasvástádus. Sámi Filmbabargiid Searvvis lávii dalle okta stivraáirras doppe, muhto maŋnel ođđasisorganiserema, de galgá sámi filmbabargiin leat 1. Sadjásaš (gohččojuvvo álohii).

¹⁹<https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2021073187&dokid=1160045&versjon=1&variant=A&>

²⁰ <https://samidaiddar.no/no/tjenester/stotteordnigner/>

²¹ <https://www.saamicouncil.net/se/kulturstod>

²² <https://www.saamicouncil.net/news-archive/apply-as-an-internship-at-walt-disney-animation-studios-2023>

Davvi Filbmafoanda (Filmfond Nord) lea okta njealji regionála filbmafoanddain Norggas, ja mihttun lea lasihit filbmemeid Nordlándas ja Romssas ja Finnmárkkus. Davvi filbmafoanda vuostáiváldá jahkásaččat doarjjaruđaid stáhtas²³, mat adnojit audiovisuála buvttadusaid ovddideapmái ja buvttadeapmái ohcamiid vuodul.²⁴

Romssa ja Finnmárkku fylkkasuohkana bargostipeanda filbmabargiide; bargostipeandaortnega ulbmil lea veahkehit filbmabargiid ovdánit iežaset fágasurggiin. Stipeanda addo filbmabargái gii lea ásaiduvvon, ja nubbi ges addo filbmabargái gii lea álggahanmutter. Jahkásaš bargostipeandda submi lea 75 000 ruvno juohke filbmabargái.

Davvinorgga Filbmaguovddáš lea okta čieža regionála filbmaguovddážiin, mii hálldaša stáhtalaš ruđaid filmmaid ja spealuid ovddideapmái ja buvttadeapmái, ja ulbmilin lea ovddidit Trøndelága filbmaregiovnan.

7.6. NORGGA FILBMAINSTITUHTTA

NFI lea stáhta filbma- ja speallosuorggi hálldašanorgána, Kulturdepartementta vuollásaš, ja addá doarjaga filmmaid, ráidduid ja spealuid ovddideapmái, buvttadeapmái, almmuheapmái ja gaskkusteapmái. Sii hálldašit insentiivaortnegiid ja addet doarjagiid oktasašbuvttademiide eará riikkaiguin. NFI:s lea 625 miljovdna juohkima várás, ee. filbmaovddideapmái ja filbmabuvttadeapmái mii lea relevánta sámi filbmaráhkadeddjiide. Dasa lassin háliida NFI girjáivuoda eambo ángiruššat mii maiddái lea relevánta sámi filbmadahkkiide.²⁵

8. ČÁJEHANBÁIKKIT

Leat muhtun čájehanbáikkid mat leat guovddážiis sámi filmmaide ja sámi filbmadahkkiide. Eanet norgga ja internationála čájehanbáikkid mat leat lokten sámi filmmaid, muhto lea ain stuora potenciála čájehanbáikkiid ektui. Vulobealde lea listtu mii čájeha bajilgova deháleamos filbmafestiválain gos sámi filmmat čájuhuvvojit bistevaččat/jámmat.

8.1. SÁPMI

Skábmagovat doaimma lea álggahan ja organiseren ee. Skábmá filbmaguovddáš, mii lea organiserjuvnon suoma Sámedikki vuollái. Dát gávno Anáris, ja lágiduvvo doppe ođđajagimánu loahpas jahkásaččat, ja 2023:s šaddá 25. gearde.²⁶

Dellie Maa lea vuosttaš filbma- ja dáiddafestivála Ruotas gos buot filbmadahkkid ja dáiddarat leat álgoálbmogat, mii dahká dán vuosttaš dákkár mállat festiválan Ruotas. Dát gávno Deartnás/Tärnaby ja leat lágideamit Stuhkie/Stockholmas. Maŋemus lágiduvvon 2021.²⁷

Riddu Riđus lea oalle viiddis álgoálbmotprogramma festivála čadaheami oktavuodas jahkásaččat suidnemánus Olmmáivákkis/Manndalenis, Norggas.²⁸

Raasten Rastah lea festivála mii lágiduvvo juohke nuppi jagi Plassjes/Rørosas, ja lea álgán lágidit filbmafestivála jagiid go ii leat festivála 2019 rájes. Filbmafestivála sáhtta maid fállat semináraid ja eará kulturdoaimmaid.²⁹

8.2. NORGA

Romssa internationála filbmafestivála čájeha miehtá máilmmi kvalitehtafilmmaid ja lágiduvvui vuohččan 1991:s. TIFF lea maŋemus jagiid bidjagohtán eanet fokusa sámi filmmaide ja sis leat leamaš earenoamáš čájeheapmi sámi filmmain 2023 lágidemiin, nugo rahpanfilmma ja mánga eará filmma, dasa lassin nai vuosttaščájálmas Norggas «Árran 360» filbmaprogrammas.

²³ <https://filmfondnord.no/?id=1140004489&Article=119>

²⁴ <https://filmfondnord.no/om-oss/?Article=30>

²⁵ <https://www.nfi.no/dette-gjor-nfi/dette-gjor-nfi>

²⁶ <https://skabmagovat.fi/dav/>

²⁷ <http://www.delliemaa.nu/>

²⁸ <https://riddu.no/nb/festival-program-archive>

²⁹ <https://raastenrastah.no/om-oss/>

Nordkáhpa Filbmafestivála lea unnit publikumfestivála ja deaivvadanbáiki davvi norgga filbmasuorgái ja lágiduvvo Honesváhkis.³⁰ Filbmafestivála lea ožžon doarjaga sámi doaimmaide.

8.3. INTERNATIONÁLALAČČAT

ImagineNATIVE Film + Media Arts Festival – organisašuvnna váldodoaimma -álggahuvvon jagi 2000:s, ja gávdno Torontos, Turtle Islandas (Kanada). ImagineNATIVE lea máilmmi stuorámuš báiki álgoálbmogiid šearbmasisdollui ja lea dovddus alla dási ja innovašuvnna ovddas programmeremis.³¹

Nuuk International Film Festival álggahuvvui 2017:s mii lea organiserejuvvon festivála mii čájeha árttalaš álgoálbmotfilmadahkkiid ođđa ja boares filmmaid. Festivála lágiduvvo Kalaallit Nunaat (Ruonáeanan).³² Māoriland Filbma Festivála álggahuvvui 2014:s ávvudit álgoálbmotjienaid ja historjámuitalaami filmmain ja lokten dihte álgoálbmogiid perspektiivaid ja historjjáid ja dát lea Aotearoa (Ođđa Zelándi) internationála álgoálbmotfilbmafestivála.³³

9. DOAIMMANVEJOLAŠVUOHTA SÁMI FILMMAIDE

Olsberg raporta dadjá dán sámi filmmaid vejolašvuođaid birra;

«Márggabealagiin dahkan das makkár málet historjjáid muitala lea okta dain dehálemos vejolašvuođain mii sámi filmmain lea. Ovdeš marginaliserejuvvon indiviidat ja davviriikkalaš sámi historjámuitalaaddjit váikkuhit globála sisdoalu ja muitalusaidda čaakkáldahkii sihke publikummii geaidda dát lea oahpis ja ođđa olbmuid, seammás go dát nanne rámisvuođa ja identitehta dáid olmmošjoavkkuid gullevaš buolvvaide.

Sámi servodagas lea nanu kulturárbi mii ovddasta earenoamáš vuovdinákka dađistaga go álgoálbmogiid historjámuitalaepmi šaddá bivnnut globála márkaniid mii eambbo deattuha eambbo márggabealat sisdoallobuvttadeami.

Leat leamaš muhtun čalbmáičuohcci lihkestuvvat go guoská sorjjaskeahtes filmadahkamii, mii duođašta bargoveaga ja infrastruktuurra kapasitehta, earret eará Amanda Kernella “Sameblod” (2016). Sturrodaga ja iežas hástalusaid geažil, de liikká leat sámi buvttadanfitnodagat obbalaččat optimisttalaččat boahpteáiggiin, go leat nanu kreatiivvaš áigumušat historjjáid dáfus maid háliidit muitalit, ja muhtimiin leat spesifihka ovdánanplánat dakkárat ahte fitnodat galgá sáhttit dustet stuorát bargohivvodaga ja virgádit ođđa bargiid.

ISFI aiddobáliid almmuheapmi Duottar Studio Guovdageainnus sáhtta leat game changer dasa man jođánit suorgi ovdána, go bidjá dehálaš industriijastándárda maŋnebuvttadanráhkadusa otná sámi filbmaindustriija váibmosii.

ISFI rávdnjenbálvalus, spesialiserejuvvon sámi- ja álgoálbmotsisdollui, mii gohčoduvvo Sápmi Film, lea eará guovddáš elemeanta gos sámi filmadahkkat sáhttet bisuhit eaiggátvuođa ja doaimmanfriddjavuođa iežaset bargguide, seammás go besset bargguideaset čájeht olbmuid Norggas, Ruotas, Suomas, Ruonáeatnamis ja Kanádas, ja dát berre viiddiduvvot.»³⁴

Sámi filmma váimmus, lea ahte galgá muitalit iežas historjjáid — «telling our own stories» mas vuoiŋgalaš kulturárbbis lea hirmat stuora potenciála go guoská valljugis muitalanárbevrrui, mii dás lea guovddáš elemeantan.

10. HÁSTALUSAT

10.1. FILBMA LEA GOLLOGÁIBIDEADDJI

Filbabuvttadeapmi lea gollogáibideaddji, ja jođánit mákset vel miljovnnaid nai oaneheamos buvttadeamit. Filbmasuorggis hárbána bures dasa ahte bušeahat oktavuodas lea sáhka miljovnnain supmiid dáfus. Neaktinfilbma mas lea hálbbesbušeahat máksá sullii 20-30 miljovna. Lea dehálaš váldit vuhtii ahte dát lea

³⁰ <https://nordkappfilmfestival.no/festivalen/>

³¹ <https://imagenative.org/about/>

³² <https://niff.gl/about/>

³³ <https://maorilandfilm.co.nz/about/>

³⁴ Olsberg SPI – Sámi screen production – first draft report 2022:

divrras dáiddašládja. Nuppe dáfus sáhttet neaktinfilmmaid liigeváikkukhusat oalle viidát, ja buktet dietnasiid earenoamážit báikkálaš ja regionála ealáhusdoaimmaide gos filbmenbargu dahkkojuvvo. Danin lea dehálaš guovdilatit árvoháhkama go guoská ee. filbmabuvttademiid lokaliseremii. Jus eanas muddui go vejolaš bisuha filbmabuvttademiid Sámis, de dát buktá dehálaš árvoháhkama. Dasa lassin gárvves buvttá váikkuha servodathuksejeddjin go nanne identitehta ja gullevašvuoda ja veahkeha oažžut oidnosii sámi historjjáid, dasa lassin nai dat lokte sámegielaid árvvu.

10.2. VÁILEVAŠ FÁLALDAGAT MÁNÁIDE JA NUORAIDE

Gielerutnjeme – Giellaláptim – Giellalokten³⁵ čilge ahte «kvalitatiiva buorre sámegiel fálaldat nuoraide buot sámegielaide lea váilevaš. Sihke teksten ja/dahje dubben sámegillii bivnnuhis mánáid- ja nuoraidprográmmain, lassin iešbuvttademiide, main vuodđun leat sámi árvvut ja servodagat, leat earenoamáš dehálaš váikkuhangaskaoapmin sámi mánáid giella- ja identitehtaovdáneapmái.

Sámegielat fálaldagat leat dehálaččat sámi mánáide, ja dain lea mearkkašupmi mánáid giellaovdáneapmái, iešdovdui ja identitehtavuodđui. Lea dehálaš ahte mánáide ja nuoraide gávdnojit filmmat ja ráiddut sámegillii. Sámi filmmaid ja ráidduid bokte sámi mánát ja nuorat ohppet gielaide, ovddidit gielaide, ja dát nai váikkuha stoahkama ja ovttasdoaimmama giellaválljemii.

Filmmat mánáide ja nuoraide leat dehálaš giellagaskusteadjit, ja filmmat main sáhtta válljet sámegiela ja filmmat main sáhtta válljet sámegielteavstta danne leat dehálaččat mánáid giellaovdáneapmái. Okta čoavddus lea dubbet filmmaid.»³⁶

ISFI lea maŋemus jagiid dubben eanet guhkesfilbmabuvttademiid mánáide. Dát prošeavttat mákset gaskal 500-900.000 NOK. Vaikko lea oalle divrras doaimma, de dát leat dušše oanehisáigge čovdosat. Dubben gal čielgasit lea gielladoaimma. Danin lea dehálaš oažžut sadjái dubbema unnit sámegielaide. Dubben lea maiddá mediadoaimma gos ee. NRK Sámis lea mearrideaddji doaimma. Dát ságaškuššojuvvo lagabut Sámedikki mediadieđáhusas mainna lea bargame.

Viidáset čilge Giellalokten; «Sámi filmmat ja ráiddut mánáide ja nuoraide leat dehálaččat ja dárbbášlaččat, daningo sámi filmain, vuostálasvuodas dubbejuvvo ja tekstejuvvo filmaide, lea sámi sisdoallu ja sámi perspektiiva. Sámi filbmakultuvra váldá ovdan, gieđahallá ja viidásetovddida ollu dain hástalusain mat sámi kultuvrras ja identitehtas leat go guoská ovddešáigái, dálááigái ja boahhteáigái. Sámi filbma lea dynámalaš ja ealli filbmakultuvra molssolaš, ođđahutki ja áigeguovdilis ovdanbuktiiguin sámi kultuvrras ja identitehtas. Sámi filmmat ja ráiddut mánáide ja nuoraide váikkuhit maid biđget máhtu ja dieđuid sámi gielaide, kultuvrra ja servodateallima birra stuoraservodahkii.»³⁷

Guhkesáiggi čoavddus lasihit filbmáfálaldaga sámi mánáide ja nuoraide lea ovddidit ja buvttadit filmmaid dán ulbmiljovkui, man Giellalokten maid deattuha leat deháleamos doaimman filmmaid dáfus dán jovkui. Mediasisdoalu globaliseren boahhtá leat guhkesáiggi vuollái hástalus báikkálaš/regionála/nationála sisdollui daningo dat čuohcá báikkálaš, regionálalaš, dahje nationálalaš árvvuide j.e., man Menon-publikašuvdna deattuha.³⁸

Sámediggeráđi mielas lea dehálaš biđjat guhkesáiggi strategii ja filbmabuvttadeami ektui mánáid ja nuoraid váste, mii vuodđun biđjá sámi árvvuid ja servodagaid, vai nanne sámi mánáid giela, ja earenoamážit identitehtaovdáneami ja iešpmárdusa.

10.3. INTERNAŠUNÁLA SÁMI FILBMA INSTITUHTTA– DÁRBV ÁSAHUSOVĐÁNEAPMÁI

Jus sámi filmmat galget ávkkástallat sáhttit dievaslaš potenciála, de lea mearrideaddjin nannet ISFI ásaheavvan. ISFI lea eahpitkeahhtá leamaš guovddážiis dan stuora sámi filbmaovdáneamis maid leat vásihan. Olsberg raporta čujuha okta ISFI deháleamos nanusvuodain buvttihiit prográmmaid ja vejolašvuodaid sámi filbmadahkkiide gávdno strategalaš searvevuodain davviriikkalaš ja internationála aktevrraiguin; sii fálet ruđalaš investeremiid, suorgestándárdaoahpu, čájehan- ja distribušuvdnageainnuid filbmasisdollui, ja viiddiduvvo internationála

³⁵ <https://sametinget.no/f/p1/ib8fe5d41-447c-437c-b017-fc5c052d69fb/sametinget-giellalokten-nor.pdf> (2018)

³⁶ <https://sametinget.no/f/p1/ib8fe5d41-447c-437c-b017-fc5c052d69fb/sametinget-giellalokten-nor.pdf> (2018)

³⁷ <https://sametinget.no/f/p1/ib8fe5d41-447c-437c-b017-fc5c052d69fb/sametinget-giellalokten-nor.pdf> (2018)

³⁸ Menon-publikasjon nr. 5/2018 (s.79)

profiilla sámii servodahkii.³⁹ Seammás cuige Olsberg raporta ahte ISFI ja sámii filmmasuorgi mii stuorru, lea oassin internationála lihkadusas lasihit olbmuid vejolašvuođa gávdnat eambo mánggabealat ja autenttalaš filbma- ja tv-sisdoallu. Eai leat dušše olbmot geat háliidit geahččat dákkár šlájat sisdoalu, muhto dás nai eahpitkeahttá gávdnojit ollu sosiála, kultuvrralaš ja ekonomalaš vejolašvuođat sisdoallodahkkiide ja relaterejuvvon bálvaluslágideddjiide.

Olsberg raporta namuha lassii ahte ISFI:s lea hui bures árvvusadnon politihkas ja industriijas, earenoamážit daid ráddjejuvvon resurssaiguin maiguin sii doibmet. Ollu informánttat atnet sin leat modeallan buvttihit vejolašvuođaid ja eanet ovttasbarggu servodagas maid nationála rájit leat biđgen.

ISFI cuiggoda hástalusaid bargoveaga, ja kapasitehta ektui nagoda dahkat buot bargguid mat lassánit buot doaimmaid geažil mat biddjojit johtui. Dát siskkilda sisdoaluid ja doaimmaid ruhtadeami ja hálddahušlaš ruhtadeami vai viiddida bargiid logu ja siskkáldas resurssaid. ISFI:s rávdnenbálvalus Sapmifilm.com sáhtta vejolaččat váikkuhit mearrideaddji árvoháhkamii sámii filmmasuorggis, jus dan nanne šaddat guoddevažžan ja nu ahte das boahtigoahká dienas.

10.4. VÁILEVAŠ OINNOLAŠVUOHTA

Sámii filmmasuorgi lea oalle unni ja das váilu oinnolašvuohta Davviriikkain ja internationálalaččat⁴⁰. Dát čujuha ahte sámii filmmas leat vel bargu mii galgá dahkkot, vaikko sámii filmmasuorgi lea vásihan stuora ovdáneami maŋemus áiggiid. ISFI lea čielgasit geažuhan sis váilot resurssat olahit daid stuora bohtosiid. Čielgasit leat sámii filmmat hui unnán oidnosis davviriikkalaš dásis, vaikko sámii filmmasuorgi lea vásihan mearkkašahtti lihkostuvvamiid – earenoamážit Amanda Kernells «Sameblod» (2016) oktavuodas.

Eanet oinnolašvuohta lea dehálaš vai sáhtta loktet sámii filmmaid ja ávkkástallat vejolašvuođaid mat dain leat. Dárbbasuovvo oktasaš sámii filmapolitihka mii vuodđuduvvo Sámi Parlamentáralaš Ráđi bokte. Sihke vai nanne Sámedikkiin, muhto nai nanne nationála TV-kanálaid geatnegasvuođaid go buvttadit ee. TV-dokumentáraid ja čielggadit dubbema ovttasbargovejolašvuođaid. Dainna vugiin sáhtta rahpat vejolašvuođa buvttadit eanet dubben-prošeavttaid davviriikkalaš ovttasbarggus, muhto maiddái geatnegahttit váikkuhangaskaoapmeapparáhta ruoŧa ja suoma bealde mihá eanet doarjut sámii filmmaid.

10.5. VÁILEVAŠ OVDÁNANVEJOLAŠVUOĐAT SÁMII FILMABARGIID

Olsberg raporta deattuha muhtun indikáhtoriid mat čujuhit dasa ahte sámii filmmain váilot gelbbolašvuođavejolašvuođat;

- Eanet šearbmasisdoalu buvttadeami máilmmidásis, mielddisbuktá eanet gelbbolašvuođajearu
- Hárjána sámii filmabargit dábalaččat eai leat olámuttos ođđa prošeavttaide
- Sámii filbmadahkkit vulget oahpu váldit filbmaskuvllain eaige boade ruovttoluotta go váilot stabiila bargovejolašvuođat
- Lea gelbbolašvuođagaska vassis spesialiserejuvvon buvttadan- ja maŋebuvttadanfasilitehtaid ja -bargiid dáfus
- Sámii regiuvnnas ii leat nu álki gávdnat bargorusttegiid maid sáhtta láigohit

Buvttadussuorggis lea lassáan jearru filmabargiide ja studiosajiide, dasa lassii lea maid fokusa viidábut olámuttolaš álgagiidda.

Sámii filmmain lea stuora dárbu eanet gelbbolašvuhtii ja oahppovejolašvuođaide. Dál eanas oassi filmabuvttademiin, earenoamážit maŋebargooasi biddjo olggobeallái sámii árvoháhkanguovlluid. Dasa lassii lea nai dárbu filmbiierggaspárkkaide sámii guovlluin, vai duste dárbbuid mat sihke sámii ja ii - sámii buvttademiin leat láigohit bargorusttegiid. Buoremus vuohki bajidit gelbbolašvuođa, lea searvat buvttademiide – dát lea doaibma man sáhtášii eambo ovdánahttit.

³⁹ Olsberg SPI – Sámi screen production – first draft report 2022:

⁴⁰ Olsberg SPI – Sámi screen production – first draft report 2022:

Sámi filmbabargiid searvi (SFS) lea ohcalan ahte dárbbášuvvo eanet gelbbolašvuohta ee. dáiddafilmmain. Sámi allaskuvla fállá dál filbmaoahpu mas maid lea fárus ISFI⁴¹

10.6. DISTRIBUTIIVDNEJOLAŠVUODAT

Sámi filmmaid distributiivdna lea guhká leamašan hástalus. Sierra distributiivdnafitnodat lei álggahuvvon, Sápmi Distribution, muhto lea muhtun jagiid áigi go heahtihuvvui. Distributevra lea mearrideaddjin árvogollosa ektui, nugo ovdal lea čilgejuvvon, muhto dárbbáša vuovdit jus galgá doarvái dienas. ISFI ja buvttadanfitnodagat leat ieža váldán badjelassas distributiivna dál ja lea vuoddu jáhkkit ahte dát hehte viiddis leavvama sámi filmmain.

10.7. VÁILEVAŠ RUHTADEAPMI GUHKESFORMÁHTTABUVTTADEMIIN

Guhkesformáhttaprošeavttaid ruhtadeapmi lea stuora hástalus sámi filmmaide. Informánttaid mielas lea hástaleaddji oážžut doarjagiid rádjerahtideaddji prošeavttaide, ja sámi filbmasuorggi mielas lea dát gáibideaddji. Sámedikki čađahii dáiddáriskkadeami mii čáhehii ahte ollu dáiddarat vásihit váttisin oážžut doarjagiid nátionála gaskaamiin.⁴²

Lea vuorjašupmi go beroštupmi rávdnjenbálvalusaide lassána mii fas čuočká kinoide, danigo eanemus dienas boahká kinos ja dát dienas lea nai vuoddu boahteáigasaš buvttadeamiid doarjagiidda. Sihke Olsberg raporta ja Menon raporta čujuheaba rávdnjenbálvalusaid leat hui stuora treandan, ja lea váttis einnostit movt dát čuočká márkaniin.

Ásaiduvvan sámi režissevrar nugo Nils Gaup ja Amanda Kernell leaba muitalan váttisvuodaid birra oážžut doarjagiid sámi filmmaide, ja movt stuora ruhtadanaktevrraide lea váttis oaidnit árvvu sámi filmmain ja sis lea dávjá gáržžes kategoriseren sámi filmmain – ja oaivvildit dain lea unnán kommersiála ávki.

Sámi filbmasuorggi stuorámus hástalus ja bahkadas lea ahte almmolaš váikkuhangaskaoapmeapparáhtas eai leat várrejuvvon ruđat stuora sámi buvttadeamiide. Lea hástaleaddji oážžut ruhtadeami neaktinfilmmaide, muhto lea vel eanet gáibideaddji oážžut ruhtadeami sámi neaktinfilbmii. Sámi buvttadeddjiide lea gáibideaddji jáhkkit stuora ruhtadeddjiid go sis váilu hájaneapmi buvttadit neaktinfilmmaid, mii lea mávssolaš go galgá duohta vejolašvuohta oážžut doarjaga – dát lea stuora bahkadas ja paradoksa. Dát hástala sámi režissevrarid ja buvttadeddjiid struktuvrralaš váttisvuodačuolmmaiguin go leat oktavuodas stuora ruhtadeddjiiguin. Váikkuhussan lea ahte eanas stuora sámi buvttadeaddji dalle árvvoštallojuvvojit eavttuid mielde mat olgguštit sámi dáiddalaš friddjavuoda ja kultuvrralaš sámi iešmearrideami. Boahká leat mearrideaddjin sámi iešmearrideapmái filmmain ja sámi dáiddalaš friddjavuhtii ahte oážžu ohcanláhká sierra ruđaid stuora sámi buvttadeamiide.

ISFI áigumuš lea ruhtadit 2-3 guhkesformáhttabuvttadeami jahkásaččat 100 miljovna ruvdnosaš buvttandoarjagiin.

10.8 VÁILEVAŠ SUDDJEN

Váilevaš suddjen sámi kultuvrras, dahká álkibun olgguldassaktevrraide boastut geavahit/ /approprieret kultuvrra mii fas goarida sámi árvoháhkama. Internationálaččat lea stuora jearru sámi dáiddavugiide, earret eará sámi filmmaide.

ISFI raportere stuora jearu buvttadeddjiin ja filmbabargiin miehtá máilmmi, ja sis lea unnán kapasitehta giedahallat buot jearaldagaid. Eará ovdamearka lassáneaddji beroštupmái lea Walt Disney Animation Studios gehččiid sukseassa «Frost» ja dan joatkka «Frost2» gos áššedovdijoavku šiehtai historjjálaš šiehtadusa Disneyain, mas maid leat stuora mearkkašupmi dasa movt ipmirdit sámi dáidaga ja kultuvrra.⁴³

⁴¹ <https://sammas.no/se/studier/filbma-buvttadeapmi-sami-ja-algoalbmot-muitalusat-filmmaid-bokte>

⁴² Noodt & Reiding AS. «Samisk kunstnerundersøkelse.» Prosjekteier Sametinget/Samisk kunstnerråd. Alta: Noodt & Reiding AS, 2019.

⁴³ https://sametinget.no/_f/p1/i8604a805-ec7d-40c1-ad0c-b3313eb3baf9/agreement_wdas_sami-4.pdf

Dát šiehtadus lea ee. buktán vuoigatvuođa- eaiggátvuođavuđot lahkoneami sámi kultuvrii, ja lea manjit áiggis čuovvuvuvon ee. IMKÁS prošeavttas⁴⁴ man lea čađahan Sámediggi.⁴⁵

«Nothing about us, without us» - jorbasit jorgaluvvon «ii mihkkege min birra, min haga», lea dehálaš prinsihppa sámi filbmasuorgái, mii doarju dán lahkoneami sámi kultuvrii.

Dán váttisvuođačuolmma čuovvula *Pathfinder – guidelines for responsible filmmaking with the Sámi people and Culture* mii lea oktasaš álgga Internašunála sámi filbma instituhtas, Sámi Filbmabargiid Searvvis (SFS) ja Pathfinder filbmadahkkiid referánsajoavkkus. Pathfinder-njuolggadusat galget ávkin mánnga áigumušii. Okta lea ahte dát galgá geavatlaš oaiduvvut das movt lahkoniit dán bargui gudnevuollegašvuođain, filbmadahkkiide-/prošeavttaide geat/mat háliidit goallotit sámi fáttáid, fáttáid ja olbmuid filmmaidaset. Nuppe bealis dát dokumeanta háliida nai čujuhit makkár árvvuid sámit atnet árvvus ja addit oaidvadeami vai garvá boasttu ovdanbuktima ja oamasteami.⁴⁶

Dán oktavuodas lea mávssolaš muitit ahte Pathfinder bagadusas dušše lea ráđđeaddi doaibma, iige das leat makkár juridihkalaš váldedoaimma, earret go ahte dat addá morálalaš muittuhusa ja geatnegasvuođa.

10.9 ARKIIVAFILBMA

Dál ii leat ovttagas ovdasvástádus áimmahuššat arkiivafilmmaid sámiin. Ollu čoakkáldagain gávdnojit arkiivafilmmat sámiin, sihke almmolaš ja priváhta čoakkáldagain miehtá máilmmi. Sámi arkiivvas ja ISFI:s ii leat vejolašvuohta vuoruhit dáid materiáldaid fuolaheami, eanemusat resursahástalusaid geažil. Ollu materiáldain lea boarásnuvvanáigemeardi mannan badjel áiggi ja lea hoahppu dáid digitaliseret ja earenoamážit organiseret materiáldaid maid birra diehtit. Earret eará gávdnojit visuála materiáldat sámiin USA natiunála filbmaarkiivvas; «The library of congress, packard campus for audio visual conservation» Washington DC:s, USA.

Gávdnojit ee. materiáldat Álttá - ášši oktavuodas maid berrešii organiseret. Dasa lassin diedihii Sámi arkiiva ahte sii mánnošat ožžot sullii ovtta jearaldaga govva-/filbmamateriáldaid birra olbmui miehtá máilmmi maid eai sáhte vuoruhit resursavátnivuodá geažil.⁴⁷ Mávssolaš kulturárbbi materiáldat leat billohuvvame jus daid ii gávnna ja vurke dorvvolaččat.

11 STRATEGIIJAT

Váttisvuođačuolmmaid vuodul mat leat čalmmustahttojuvvon dán čilgehusas, de Sámediggeráđđi háliida govvidit vejolaš strategiiid maiguin sáhtta veahkkinn joksat mihttomeriid mat álggahusas ovdanbuktojit.

11.1 NANNET INTERNAŠUNÁLA SÁMI FILBMAINSTITUHTA (ISFI)

Sámediggeráđđi áigu bargat dan ala lasiheame ISFI kapasitehta ja resurssaid loktet sámi filmmaid dakkár dássái gos bastevaš árvohákan sáhtta álgit buvttihuvvot filbmabuvttademiid oktavuodas. Sámediggeráđđi áigu veahkehit lasiheame ISFI rádjeraštideaddji kapasitehta dohkkeheami go čalmmustahtta, ovdánahtta ja sihkkarastá oktasaš áŋgiruššama natiunála, davviriikkalaš ja ártkalaš dásis vai oažžu sadjái ruhtadeami sisdollui ja doaimmaide, ja hálddahušlaš ruhtadeami vai sáhtta lasihit bargiidlogu ja viiddidit siskkáldas resurssaid.

11.2 LASIHIT FILBMAFÁLALDAGA MÁNÁIDE JA NUORAIDE

Sámediggeráđđi áigu váikkuhit buoriid ruhtadanvejolašvuođaide vai filmmaid sáhtta dubbet sámegillii, ja sihkkarastit láhčime dili dubbet smávit sámegielaide. Mii berret ovttagas bargus sámi filbmabirrasii bargat globála mediaaktevrraid guvlui, nugo ee. Disney, vai bivnnuhis filmmaid beassá dubbet sámegielaide.

Sámediggeráđđi háliida Sámedikki váikkuhangaskaoapmeapparáhtas joatkit doarjume sámi filbmabuvttademiid mat leat mánáide ja nuoraide. Min mielas berre ovdidit oktasaš strategiija nannen ja lasihan dihte sisdoallobuvttadeami mánáide ja nuoraide ovttagas sámi filbmasurggiin.

⁴⁴ https://sametinget.no/_f/p1/i082cb4c4-364c-4cbc-9ca4-471c57f33014/imkas-rapport-delprosjekt-varvinter-2021.pdf

⁴⁵ https://sametinget.no/_f/p1/i082cb4c4-364c-4cbc-9ca4-471c57f33014/imkas-rapport-delprosjekt-varvinter-2021.pdf

⁴⁶ <https://isfi.no/article/pathfinder-guidelines/>

⁴⁷ Møte med Sámi arkiiva 12/12-22

11.3 HÁBMET OKTASAŠ SÁMI FILBMAPOLITIHKA

Sámediggeráđđi áigu bargat dan ovddas oažžut hábmejuvvot oktasaš sámi filbmapolitihka sajáiduhtton Sámi Parlamentáralaš Ráđđái, ja sihkkarastit ahte šaddet nationála vuoruheamit mat sihkkarastet lassánan ruhtadanvejolašvuođaid davviriikkalaš dásis sámi filmmaide.

11.4 LASIHIT RUHTADEAMI SÁMI GUHKESFORMÁHTTABUVTTADEMIIDE

Sámediggeráđđi doarju fuolahit sámi iešmearrideami ja áigu almmolaš váikkuhangaskaoapmeapparáhtti čalmmustahttit váilevaš ruhtadeami sámi buvttademiin, ja bargat dan ovddas oažžut eanet ja buoret ruhtadeami sámi guhkesformáhttabuvttademiin, nugo neaktinfilmmain ja TV-ráidduin.

11.5 SIHKKARASTIT SÁMI FILBMAOAHPU JA GELBBOLAŠVUOĐALOKTEMA

Vai eambbo árvohákan galgá dáhpáhuvvat sámi guovlluin, de sámi filbma dárbbáša eanet gelbbolašvuođa ja oahppovejolašvuođaid. Sámediggeráđđi áigu ovttasbarggus sámi filbmabirrašiin ja Sámi Allaskuvllain iskat vejolašvuođaid oažžut bistevas čovdosa sámi filbmaohppui.

Sámediggeráđđi áigu maid bargat lasiheame oahppovejolašvuođaid sámi filbmabargiide nationála filbmaoahpuin.

11.6 LASIHIT ČÁJEHANBÁIKKIID

Sámediggeráđđi áigu váikkuhit eanet oinnolašvuhtii go lokte sámi filmmaid ja ávkkástallá potenciála mii dain lea, go bargá lasiheame čájehanbáikkiid sámi filmmaide.

Sámediggeráđđi árvvoštallá ovttasbarggu filbmafestiválaiguin, ee. Romssa Internationála Filbma Festiválain nannet dihte čájehanbáikkiid sámi filmmaide.

11.7 SIHKKARASTIT SEAILLUHEAME SÁMI ARKIIVAFILMMAID

Sámediggeráđđi áigu ovttasbarggus sámi filbmabirrašiin bargat dan ovddas ahte gávdnat čovdosa sámi arkiivafilmmaid seailluheapmái, ja árvvoštallat vejolašvuođa molssaevttolaš čovdosiid hárrái.

GIRJJÁLAŠVUOĐALISTU:

- Sámeráđđi (2022). *Kultur-Sápmi jurddabeassi raporta 2021-2022*. Sámeráđđi.

<https://static1.squarespace.com/static/5dfb35a66f00d54ab0729b75/t/62332b011fb53e19360892f8/1647520522606/KULTUR-S%C3%81PMI+JURDDABEASSI+RAPORTA+2021-2022+-+NO.pdf>

- Norgga Sámiid Riikasearvi (2021). *Beaiveálgu-cealkámuš*. <https://nsr.no/wp-content/uploads/2021/10/Beaivea%CC%81lgu-erklaeringen-norsk-versjon-WEB.pdf>

- Sámediggi (2018). *Gielleluttjeme – Giellaláptim – Giellalokten: Sámedikki strategijat sámegielaide*. Giellaossodat/Språkvdelingen. https://sametinget.no/_f/p1/ib8fe5d41-447c-437c-b017-fc5c052d69fb/sametinget-giellalokten-nor.pdf

- NÁČ 2016:8 (2016). *Váibmogiella – Evttohus láhkamearrádusaide, doaimmaide ja ortnegiidda sámegielaide várás*. Gielldda- ja ođasmahttindepartemeanta.

- Dieđ. St. 30 (2014-2015). *Boahtteáigasaš filbmapolitihka*. Kulturdepartemeanta.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/7a2bd58ee37f45609e7cb1c58240bfe1/no/pdfs/stm201420150030000dddpdfs.pdf>

- Lehtola, J. (2000). *Lailasta Lailaan*. Kustannus-Puntsi.

- Menon-publikašuvdna nr. 5/2018 (2018). *UTREDNING AV PENGESTRØMMENE I VERDIKJEDEN FOR NORSKE FILMER OG SERIER*. Menon economics og BI. <https://www.menon.no/wp-content/uploads/2018-5-Utredning-av-pengestr%C3%B8mmer-i-verdikjeden-for-norske-filmer-og-serier-1.pdf>

- Olsberg SPI (2022)– *Sámi screen production* (first draft).

- Sámediggi (2022). *Sámedikki bušeahhta 2023*. Sámediggi.
<https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2021073187&dokid=1160045&version=1&variant=A&>
- Sámediggi/Sámi dáiddárráđđi(2019). *Sámi dáiddáriskkadeapmi*. Noodt & Reiding AS.
- Internašunála Sámi filbma instituhtta (2021). *Ofelaš -The Pathfinder: Guidelines for Responsible Filmmaking with Sámi Culture and People*. ISFI: <https://isfi.no/wp-content/uploads/2021/04/OFELAS%CC%8C-FINAL-2022.pdf>

BIBLIOGRAFIJA:

- Nickerson, M. (2019). *ON-SCREEN PROTOCOLS & PATHWAYS: A Media Production Guide to Working with First Nations, Métis and Inuit Communities, Cultures, Concepts and Stories*. ImageNative. <https://iso-bea.ca/wp-content/uploads/2021/09/On-Screen-Protocols-Pathways.pdf>
- Janke, T. (2009). *Pathways and protocols: A filmmakers guide to working with Indigenous people, culture and concepts*. Screen Australia. <https://www.screenaustralia.gov.au/getmedia/16e5ade3-bbca-4db2-a433-94bcd4c45434/Pathways-and-Protocols.pdf>